

Novelēs

„Virsmas“, „Ar aš?“, „Klaidžiojimai“

Milda Zurbaitē

Virsmas

– Man atrodo, jis tiesiog girtas,– į pasiūlymą nueiti prie ant žemės pakritusio senio atkerta Justas.

– Man atrodo, jam blogai,– pribėgu prie žmogaus.

Justas atseka paskui. Įsižiūrėję pastebime, kad tai nėra tik paprastas vartymasis ant grindinio. Vyras sukasi į kokoną. Abu kraipome galvas, jose it pelė aplinkui grūdų maišus šmirinėja klausimai: „Kodėl vyras sugalvojo būtent miesto centre tai atilikti? Kodėl negalėjo į kokią nuošalę nueiti ir ten ramiai įsivynioti į jį?“

– Jums padėti?– klausiu.

– Nereikia, aš pats.

– Jums greitąją iškviešti?– draugo balse atsispindi nuostaba.

– Ne, nereikia. Geriau ištraukit iš šito,– iškelia ranką ir parodo į milžinišką voratinklį.

Ant žemės šalia vyro guli pirkinių maišelis. Jame duona, sviestas, dešra. Regis, tai įrankiai, kuriais buvo bandyta išsikapstyti iš voratinklio.

– Kaip darom, Justai?– pasisuku į jį.

– Prisėskit prie manęs,– vyras kreipiasi išgirdęs klausimą.

Delsiame. Prisėdame tik išgirdę netoliese esančios bažnyčios varpų gaudimą, kviečiantį į velyknakčio mišias.

Mūsų ir jo akims atsidūrus viename lygyje vyras metamorfuojasi į lėliukę. Visas kūnas susuktas į audinį, matyti tik veidas. Ore sklando spirito dvokas. Matydama senio šypseną suskaičiuoju jo turimus dantis. Jų keturi.

– Jūs labai geri žmonės,– prabyla žmogelis.

Tylime vis dar apstulbę nuo jo staigios transformacijos.

– Jūs nelietuviai, taip?

– Lietuviai,– atsakome duetu.

– Būna dar ir gerų lietuvių...– tyliai sumurma.

Nusijuokiamo.

– Žinot, jūs man tokie geri... Aš dirbu chirurgu ir jeigu jums kada reikės pagalbos – kreipkitės,– minutę tyli, pažvelgia į mus,– netikit?

– Tikime, tikime,– atsakau ir jaučiu, kaip akys sminga į grindinį.

– Neapsimesk, netiki. *Vo*,– iš skverno ištraukia kortelę,– žiūrėk, pažymėjimas.

Paimu. Ir išties, pažymėjimas. Tik ne chirurgo, o pensininko.

– Parašyta, kad chirurgas, taip?

– Taip,– gražinu jam.

– O žinot, kodėl jūs geri žmonės ir man padedat?

– Kodėl?– suklūsta Justas.

– Nes aš skalpelį kišenėje laikau,– akimirka tyli,– išsigandai, *ane?* Dėk į snukį, vis tiek nepataikysi,– juokiasi.

Justo lūpų kampučiai pakyla į viršų, veidas išrausta. Visą dieną kaupta energija išsiveržia juoko pavidalu ir sprogsa centrinėje aikštėje.

Senis garsiai pradeda dainuoti „Skinsiu raudoną rožę“. Sudainavęs priedainį atsisuka į mus:

– Žinot, o šiaip aš muzikantas.

– Pastebėjom,– atsakau.

– Netikit?

– Tikime, tikime,– atsakome vienbalsiai.

Vyras vėl ištraukia tą patį pensininko pažymėjimą ir parodo jį mums. Patvirtiname, kad jame viskas parašyta būtent taip, kaip jis teigia esą.

– Žinot, aš jums sumokėsiu.

– Nereikia!– sušunkame duetu.

– Tuooj,– įkiša ranką į kišenę.

– Nereikia, baikit.

Senis įdelbia blausias akis į tolį ir pradeda deklamuoti rusišką eilėraštį.

– Jūs vienas gyvenat?– nutraukiu viduryje posmo.

– O kaip manai? Voliočiaus čia, jeigu su kuo nors gyvenčiau?– vyro akys drėksta,– Liudmila...

Voratinklis po truputį yra. Praėjus keletui minučių vyras vėl prabyla:

– Žinot... jeigu jums kada ko reiks... aš daug metų dirbu kriminalistu. *Vo,*– ištraukia tą patį pensininko pažymėjimą,– pamojuoja juo, įsideda,– jeigu jums kada ko reikės, tai pasakykit, kad pažįstat Novokovą, ir aš padėsiu.

Supratingai palinksime galvomis.

– Dėl viso pikto, užsirašykit numerį. *A vdrug* prireiks.

– Mes įsiminsim. Jūs diktuokit,– atsako Justas.

– Gerai. Klausykis. Aštuoni, šeši,– stoja tyli,– septyni, keturi... penki, trys... trys, penki, septyni. Įsiminei?

Justas palinksi galva.

– Kartok.

– Aštuoni, šeši, septyni, keturi, penki, trys, trys, penki, septyni,– išpila.

– Taip... Jūs geri žmonės. Ačiū, kad pabuvot, o dabar jau galite eit, aš susitvarkysiu.

Atsistojame, paeiname kelis žingsnius atgal. Matome, kaip voratinklis suyra, lėliukė pradeda plyšti. Senis atsistoja, išskleidžia mėlynus sparnus, kelis kartus jais suplazdena, į rankas pasiima pirkinių maišelį, atsisuka į mus:

– Tiesa, gal alaus norit?

– Ne,– atsakau.

Justas patrina pirštais ties smakru, pavarto akis.

– Ne,– kartoju.

Vyras dar kartą suplazdena sparnais, pakyla nuo žemės ir išskrenda link vieno iš priešais stovinčių blokinių daugiabučių.

Paėję į dešinę nuo alkoholiko vietos pažvelgiame į *grafiti* ant prekybos centro sienos:

Gėda neturi nagų. Ji turi tik šaltas pėdas, kurios dilgina kažkur ten – viduje. Kol sušyla.

Ar aš?

Groju. Nebežiūriu į natas, pirštai juda savaime; jie it mažyčiai šokėjai ant juodai balto parketo. Gera, ramu. Taip ir norisi paskęsti melodijoje.

– Stok. Grok iš naujo,– mokytojos perkreiptas veidas atsisuka į mane,– ritmas tragedija! Ir, be to,– pradeda choleriškai gestikuluoti,– kur natų lape parašyta, kad reikia spausti *la diezq* vietoj *bemolio!*? Saviveikla užsiimi. Kartok.

Pradedu vėl skambinti. Įdėmiai žiūriu į natas, įsitempiu, jaučiu, kaip ši muzika tampa svetima. Ima lengvai pykinti nuo visiškai kitos kūrinio versijos, ne tokios, kokią norėjau groti. Nekenčiu šito man nesuvokiamo ritmo. Kodėl visada viską reikia daryti taip, kaip kažkas kažkur kažką kažkam nurodė prieš kelis šimtus metų kažkokioje pageltusioje natų knygoje? Matau, kaip mano pirštai ima trauktis.

– Gal ir geriau, tačiau pati žinai, kad niekada nesugrosi šito etiudo taip, kaip reikia,– mokytoja perbraukia vanago nagais per savo peroksido išbalintus plaukus,– tau tiesiog neduota gerai groti, pati tą žinai.

Kukliai linkteliu. Įsmeigiu žvilgsnį į pianino klavišus, bandau išmesti iš galvos ką tik jos man pasakytus žodžius. Vėl užmetu akį į savo mažėjančius delnus.

– Žodžiu, mano pasiūlymas toks,– pakeitusi balso toną taria mokytoja,– eik namo ir mokykis, mokykis, mokykis. Sėdėk valandą, dvi, o gali būti, kad tau prireiks ir visos dienos, tačiau negrįžk čia iki tol, kol neišmoksi, nebetampyk mano nervų, būk gera,– vėl perbraukia nagais per plaukus.

Nulipu nuo kėdės, įsidedu natas į kuprinę, atsisveikinu ir išeinu į koridorių. Jaučiu, kaip spaudžia blauzdas, pečius. Tarsi kažkokia antgamtinė jėga iš manęs formuotų mažytę sniego gniūžtę.

Nusileidusi laiptais matau smuikininkes. Jos atrodo tokios laimingos, šypsosi. Visos rankose laiko po puokštę. Matyt, ką tik koncertavo. Jaučiu, kaip gerkle nuslenka pavydo gumulas. Ima mausti pilvą, raibuliuoti akyse. Atrodo, kad tuoj atpilsiu visą savo pyktį.

Prieinu prie rūbininkės, ištiesiu žetoną.

– Nu tai ką, gero savaitgalio,– šypteli akiniuota moteris ir ištiesia pilką striukę.

Padėkoju ir išeinu. Daugeliui penktadienis – tai šventė. Tik atstumtieji kankinasi penktąją savaitės dieną. Nenoriu kankintis, nenoriu namo. Miesto bulvaru žingsniuojau vietinės kavinukės link. Kiek daug žmonių aplinkui, jie visi – tarsi minia vaikščiojančių ir viską naikinančių, negailestingų milžinų. Bijau atsidurti šalia vieno jų, bijau ir jų akių, kurios netyčiomis gali susidurti su manosiomis. Žvelgiu į miesto grindinį.

Praveriu kavinukės duris. Matau, kaip visi, sėdintys prie staliukų, atsisuka į mane. Jausdama keistą blauzdų traukimąsi nužingsniuoju į patį atokiausią šios vietos kampą. Užlipu ant kėdės, žvelgiu į savo kojas – jos kybo ore.

Prie gretimo staliuko sėdi pora. Mergina suka šviesių, išpuoselėtų plaukų sruogą aplinkui pirštą, o vaikinai intensyviai pasakoja jai visokiausias, ne itin realiai skambančias istorijas apie savo praeityje su draugais patirtus nuotykius vakarėliuose, keliones, ateities planus kurti įmonę, šimtukais išlaikytus egzaminus bei nuolatinę dėmesį, gaunamą iš įvairiausių merginų. Užbaigdamas kas trečią sakinį jis žeria šviesiaplaukei vis po naują komplimentą. Regis, mergina patiki jo pasakojimais, ypač pagyromis. O gal tik apsimeta? Jos nuolatinis juokas man pradeda įkyrėti. Pora nutyla, kai jiems raudonplaukė padavėja atneša po porciją ledų.

Netrukus padavėja prisiartina ir prie manęs. Nutaisiusi malonią, net pernelyg malonią šypseną, klausia, ko norėčiau. Paprašau lygiai tokio paties deserto.

Už lango pradeda temti. Matau, kaip gatvėje įsižiebia žibintai. Išsitraukiu telefoną, laikau jį abiem rankom. Pradedu bjaurėtis savo mažais delnais, dar mažesniais pirštais, kas sekundę mažėjančiomis kojomis ir pečiais. Nekenčiu maudžiančio pilvo, nesibaigiančio raibuliavimo akyse. Malonioji padavėja atneša ledų porciją. Mano galva tik truputį kyšo virš stalo viršaus, todėl valgyti darosi sunku. Iškeliu galvą labai aukštai ir bandau siekti ledų. Po galais, arbatinis šaukštelis dar niekada nebuvo toks sunkus!

Aplinkui esantys žmonės pradeda skirstytis. Kavinėje išjungiamas radijas. Matau, kaip kas kelias minutes padavėja perveria mane žvilgsniu, tarsi negalėdama patikėti tuo, kad gali būti tokių mažų ir dar taip ilgai valgančių žmonių. Nors ledų porcija man ir atrodo milžiniška, tačiau suvalgau ją visą. Tai nepraslenka pro maloniosios raudonplaukės akis; nė nespėju įdėti šaukštelio į ledainę, kaip ji atsiduria prie mano stalelio. Oho, koks dėmesys klientui. Juokinga, kai pagalvoji, kad visa tai tik dėl arbatpinigių ar noro greičiau pabaigti darbo dieną.

Paberiu kelias monetas ant stalo – daugiau čia niekas manęs nebelaiko. Matau, kaip iš padavėjos veido išnyksta iki skausmo maloni šypseną išvydus menkus arbatpinigius. Ką gi, turiu nulipti nuo kėdės. Bet kas, jeigu nepajėgsiu? Kas galėjo pagalvoti, kad nulipimas nuo paprastų paprasčiausios kėdės gali prilygti skrydžiui parašiotu! Susikaupiu, užsimerkiu. Šoku. Keliai atsitrenkia į žemę.

Norėčiau pasiimti rankinę, prikimštą natų ir įvairiausių knygų, bet mano susitraukęs kūnas nepajėgia jos pakelti. Telefono irgi. Nutariu šiuos daiktus palikti kavinėje ir išeinu į gatvę. Lyja. Kiaurai peršlampu vos nuo kelių lietaus lašų. Matau gatvėje lakstančius milžinus, liguistai ieškančius prieglobsčio nuo lietaus. Keli iš jų vos manęs nesumindo. Bandau rėkti, kad elgtųsi atsargiau, tačiau žmonės manęs nepastebi.

Sukaupusi visas jėgas einu namų link. Lietus dar niekada nebuvo toks bjaurus; kiekvienas lašas prilįgsta cunamiui. Turiu bėgti nuo kiekvieno pamatyto milžino, nes atrodo, kad visi jie tik ir taikosi mane sutraiškyti savo didžiulėmis pėdomis.

Staiga vėjas užpučia plastikinį maišelį ant manęs. Negaliu jo nusiimti, imu dusti. Nežinau, ką turėčiau daryti, sutrinku, pradedu rėkti. Girdžiu šalimais praeinančių žmonių žingsnius. Kodėl nė vienas jų negali sustoti, pakelti apgailėtino maišelio?

Negi tai galas? Mano gyvenimas tiesiog baigsis tuo, kad uždusiu po plastikiniu maišu? Viskas? Tokia kvaila mirtis? Rimtai? Kadaise galėdavau pakelti šimtus tokių maišų, negi dabar viena apgailėtina šiukšlė mane pražudys? Nenoriu. Nenoriu pranykti. Aš dar čia. Noriu gyventi. Nenustoju rėkti.

Akyse ima šviesėti.

– Paulina?..– pažįstamo balso savininko ranka pradeda kelti maišelį.

Staiga išvystu geriausio vaikystės draugo veidą. Jo akyse neįžvelgiu jokio, nė menkausio sutrikimo ar nuostabos. Nieko nesakęs užkelia mane ant savo delno ir paklaupęs, ar vis dar gyvenu ten pat, neša namų link. Jaučiu, kaip mano delnai, kojos ir pečiai pradeda plėstis.

Klaidžiojimai

– Labas. Nežinau, kuo tu vardu, kiek tau metų ir kur gyveni. Tačiau žinau vieną: tu nuostabus! Esi gražus, protingas, nepakartojamas. Gali įkopti į Everstą, tapti fitneso čempionu, išrasti vaistus nuo vėžio, sukonstruoti laiko mašiną, parašyti bestselerį! Tu gali viską, tau tik reikia tuo tikėti! *Just do it*, – pila žodžius raumeningas vyras, stovintis kitoje *loptopo* ekrano pusėje.

Tadas išsitiesia, nusišypso ir uždaro kompiuterį. Įžengęs į virtuvę išplaka du kiaušinius ir pradeda juos kepti. Įsijungia radiją, groja *Eye Of The Tiger*. Pasiėmęs iš šaldytuvo duonos ir kumpio juos supjausto ir įdeda į keptuvę. Nejučiomis jo kojos pradeda judėti pagal dainos ritmą, rankos atkartoti kadaise matytus klipo judesius.

Pasikeitus dainai po virtuvę pasklinda degėsių kvapas. Sunerimęs Tadas pribėga prie keptuvės. Mentele bando atskirti nuo keptuvės dugno kiaušinieneę, bet ši nepaklūsta jo norui ir pasilieka prilipusi. Radijuje pasigirsta to paties raumeningo vyro balsas:

– Kartais tavo kelyje gali pasitaikyti sunkumų. Tačiau, nepaisydamas to, prisimink: *what doesn't kill you makes you stronger*. Tik tikėdamas savimi tu pajėgsi įveikti visus sunkumus. TIKĖK SAVIMI, NES TU NUOSTABUS! KITO TOKIO NĖRA!

Tadas pasiima mentelę ir iš visų jėgų trina ją keptuvę. Kiaušinienės svilėsiai po truputį atsiskiria nuo dugno. Sutvarkęs virtuvę vaikas išsitraukia riekę duonos, ant jos užtepa sviesto ir suvalgo su sūriu.

Prieš akis iškyla akimirka, kai Tadas bėgdamas maratoną pamatė dvigubą vaivorykštę. Taip pat prisimena ir pirmus pasimatymus su Austėja.

– Nustok galvoti apie praeitį. Šiame gyvenime nėra laiko žvalgymuisi atgal,– prisiminimus nutraukia radijo laidos vedėja.

Tadas išjungia radiją. Pažvelgia į baziliką, augantį ant palangės, ir prisimena, kaip keturias paras autobusu vežė dar vos išdygusį daigelį iš Italijos į Lietuvą. Į vaikino galvą peršasi atsiminimai iš tos dienos, kai draugas Fabrizio, nusprendęs jam aprodyti Veneciją, paklydo ir kaip jie, kepinant trisdešimt devynių laipsnių karščiui, penkias valandas slankiojo siauromis gatvelėmis. Buvo vasaros pradžia, tad kanalai smirdėjo dumbliu. Jis niekad nepamirš to momento, kai pagaliau išėję į Švento Morkaus aikštę jie drebėjo iš džiaugsmo. Fabrizio pradėjo garsiai dainuoti „O Sole Mio“. Tadui buvo kiek nejauku, tačiau pamatęs, kad turistai į tai žvelgė veikiausiai su šypsena nei su pasibjaurėjimu, nusprendė jam garsiai pritarti.

Tadas atsidūsta. Tvirtai suspaudžia akių vokus. Atsimerkęs prieš save išvysta raumeningą vyrą.

– Tadai, tu negali stovėti vietoje. Turi judėti į priekį. Man nesvarbu, kas tu buvai praeityje ir ką tau teko patirti. Aš žinau, kad tu gali daugiau. Tu privalai žiūrėti į priekį, Į PRIEKĮ, Į

PRIEKĮ. KARTOK PASKUI MANE: Į PRIEKĮ!

Vaikinas greitai trenkia virtuvės durimis. Nueina į savo kambarį, pasiima matematikos vadovėlį, išsitraukęs sąsiuvinį pradeda skaičiuoti. Gautas atsakymas neteisingas. Tadas užverčia vadovėlį ir padeda jį į šoną. Dar kartą išspręs atlikęs kitus darbus.

– Tada!

– Vėl tu!– atšauna.

– Nėra laiko tinginiavimui! Gyvenimas eina į priekį. TU negali sau leisti stovėti vietoje. Tuoj pat atsiversk vadovėlį ir skaičiuok! Skaičiuok, nes kitaip nieko niekada nepasieksi savo menkam gyvenime! Man neįdomu, koks tu buvai vakar, man svarbu, koks tu būsi rytoj! Tu privalai susiimti. Aš tikėjau savimi ir pasižiūrėk į mane: esu laimingiausias pasaulio žmogus. Tikėk savimi, Tada!

Tadas atsistoja ir eina link vonios.

– Neignoruoک manęs, kitaip netapsi sėkmingas! Tu esi nuostabus, nepakartojamas, gražus! Tu gali įkopti į Everestą, tau tik reikia tikėti savimi! Nagi tikėk, tikėk, tikėk! KUR TAVO TIKĖJIMAS?

Trenkia vonios durimis ir žiūri į veidrodį. Įsižiūri. „Nieko gražaus ar nuostabaus jame nėra. Matau tik eilinį paauglį su keturiais spuogais ant veido, kurių, deja, tikėjimas savimi nepanaikins. Pamėlę paakiai, kumpa nosis. Kur tas grožis? Kodėl sakoma, kad kiekvienas žmogus yra gražus, jeigu gražus yra toli gražu ne kiekvienas? Gal aš net nenoriu būti gražus? Gal man gerai būti tokiam? Kodėl turiu amžinai žiūrėti į priekį, jeigu man ir seniau viskas buvo *ok*? Aš noriu žiūrėti atgal ir nematau savo ateities be žvalgymosi atgal. Kodėl man sako, kad galiu įkopti į Everestą, jeigu niekada nejutau poreikio lipti į jį? Kodėl man sako, kad galiu tapti fitneso čempionu, jeigu aš visą gyvenimą bjaurėjausi kultūristais? Išrasti laiko mašiną? Po galais, man jos nereikia! Ir taip galiu nusikelti kur noriu. Vaistai nuo vėžio? Aš vienas negaliu jų išrasti!“

– Gali, tu gali padaryti viską, KĄ NORI.

– Kodėl tu mano vonioje?!

– Mažiau klausimų. Nėra kada spoksoti į veidrodį, tu privalai dirbti, kad būtum sėkmingas. Nes tu privalai norėti būti sėkmingas! Visi to nori! Tu irgi nori. Tu gali tapti svarbus!

– Aš nenoriu būti svarbus.

Raumeningas vyras žengia kelis žingsnius atgal.

– Man atrodo, tu nesupranti, ką sakai. PRIVALAI NORĖTI.

– Aš tik noriu šiais metais vėl bėgti maratoną.

– Ir laimėti. Privalai norėti LAIMĖTI.

– Man nereikia medalio. Ir apskritai, kodėl visus svarbius darbus turiu padaryti vienas?

– Nes tu nuostabus, nes tu GALI.

- Visi mes esame nuostabiai nenuostabūs.
- Negi tu nenori tapti geriausia SAVO PATIES VERSIJA? Negi tu nori visą savo gyvenimą tiesiog KLAIIDŽIOTI?
- Noriu būti savimi, bet ne savo paties versija. Ir noriu klaidžioti, nes tai kartais nuveda į Švento Morkaus aikštę.

Raumeningo vyro kūnas ėmė trauktis. Staiga jis pavirto į liesą paauglį. Išraudonavęs įlipo į siaurą plyšelį tarp veidrodžio ir sienos. Užmigo.